

<https://jrl.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Researches in Linguistics
E-ISSN: 2322-3413
14(2), 113-130
Received: 02.02.2023 Accepted: 26.04.2023

Research Paper

Discursive Representation of Privileged Future in Inauguration Speech of Sayyid Ibrahim Rai'si

Ali Basarati*

Sheikhbahaee University, Isfahan, Iran
ali.basarati1988@gmail.com

Samir Hassanvandi

University of Isfahan, Isfahan, Iran
samir.hvandi@gmail.com

Abstract

The present study seeks to examine the discursive construction of privileged future (PF) and its legitimisation strategies through adopting a discourse analytical approach. In so doing, we employed the “Alternative Futures in Political Discourses” as the analytical framework. The data for the present study comes from the inauguration speech of Sayyid Ibrahim Rai'si, delivered on August 6, 2021. Analyses indicated that the privileged future is depicted in terms of four main axioms, including axiological principles and doctrines, socio-cultural concerns, economic and financial statuses, and international politics. Lexico-grammatically concerned, the PF is conceptualised through progressive aspect and different lexico-grammatical devices as the epistemological perpetuation of the conceptually-extended present time. Moreover, the realisation of the PF is construed as civil demands of Iranian society. This is mainly carried out by construing the ‘demand’ via the main verb *khastan* [to want] and positioning the nominal item *mardom* [people] in the subject position. Findings also suggest that despite construing the present time at the epistemological bedrock of the PF, the present is features with inaction and inertia with regard to materialisation of the future-oriented civil demands. To prompt an ideological opposition between the present and future, this discourse substitutes the involvement of the new government with civil demands with the present-time inaction. In this discourse, the legitimisation for the PF policies and measures is solicited through construing the intellectual and ideological continuation of the present in the future, representation of the legitimisation repertoire (civil society) as demanding the materialisation of the PF, and construing a transition from inaction to involvement with civil demands.

Key words: Privileged future; Alternative futures; Inauguration speech; Policy making; Political discourses; Sayyid Ibrahim Rai'si

Introduction

Inauguration speech is one of the substantial processes in the peaceful and democratic transition of power which is ensued by a legal and democratic election. This political event not only bears incommensurable significance in the global community and within the domestic structures with regard to legal aspects of the presidential position (Helal, 2021), but also insofar as it is concerned with the participation of international representatives from across the world, it stabilises the legal and political position of the newly-elect president. In such discourses, politicians and policy-makers generally recruit influential rhetorical strategies so that they can inexplicitly impose certain ideological frameworks and obligations on subjects. This is mainly manufactured in order to control the individual and social terrains of subjects' lives and redirect their interpretations and perceptions of the status quo (Bernier, 1992; Graham, 2001). Such being the case, in this study, we shall be concerned with examining how privileged future (PF) is constructed and negotiated in

*Corresponding author

the inauguration speech of Sayyid Ibrahim Rai'si. In this connection, we shall examine how and through what ideological content and themes the inauguration speech preconfigures the PF and what lexico-grammatical toolkit contributes to conveying its ideological repertoire. Moreover, we shall investigate how the content of the PF is legitimised in this discourse.

Methods and Materials

In this research, we shall employ the "Alternative Futures in Political Discourses" (Cap, 2020) to examine the ideological content of the PF and lexico-grammatical as well as pragma-rhetorical devices employed to convey the ideological content. The data for the preset study comes from the inauguration speech of the 13th president of Iran, Sayyid Ibrahim Rai'si, at the Islamic Council on August 6, 2021. We opted for certain excerpts in the speech that contained and conveyed the future-oriented policies and programmes of the 13th government.

Discussion and Conclusion

In this study, we examined the ideological content and themes in the inauguration speech of Iranian 13th president, Sayyid Ibrahim Rai'si, that convey and conceptualise the PF. In this discourse, the status quo of social, political, and economic conditions is construed as a historical rupture triggered by the 1979 Islamic Revolution. The defining features of this historical break can be summarised in terms of all-embracing development of the destiny and statuses of Iranian people, overcoming tyranny, and winning independence. These three themes are placed at the heart of the pre-configuration of the future space in the inauguration speech. So stated, the future-building programmes and policies are comprised of universal axiological principles and doctrines, social and cultural concerns of Iranian society, the realisation of the ideals and values of the Islamic Revolution, the betterment of economic-financial situation, and the interactive international politics. However, despite the ideological compatibilities of the future oriented policies and programmes with the ideological and epistemological hallmarks of the present time as well as the utmost intellectual and epistemological coherence, when concerned with the materialisation of the PF, there appears another rupture between the status quo and the preconfigured future space. To put the same thing differently, despite the coherency and continuity of content and ideological repertoires from the present time to the future, these programs and policies have not yet been realised so far and they still remain in the form of civil demands.

References

- Aikhenvald, A. Y. (2004). *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Allami, H., and Barzegar, N. (2020). Representation of Ordinary People in Political Discourse: An Aggregate Critical Discourse Analysis. *International Journal of Society, Culture & Language* 8(2), 90-104.
- Basarati, A. (2022). Preempting the Past: How the Future Space Unfolds in Political Discourse of Iran. *Discourse & Society* 33(2), 129-153.
- Basarati, A., Rezaei, H., and Amouzadeh, M. (2023). The pragmatics of alternative futures in political discourses: Legitimising the politics of preemption in trump's discourse on Iran. *Pragmatics*, Available Online: 23 March, 2023.
- Bell, W. (2009). *Foundations of Future Studies: History, Purposes, and Knowledge* (Vol. 1). New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Bernier, P. (1992). *Ministry in the Church: A Historical and Pastoral Approach*. Mystic, CT: Twenty-Third.
- Biria, R., and Mohammadi, A. (2012). The socio pragmatic functions of inaugural speech: A critical discourse analysis approach. *Journal of Pragmatics* 44, 10, 1290-1302.
- Campbell, K. K., and Jamieson, K. H. (1985). Inaugurating the presidency. *Presidential Studies Quarterly* 15(1), 394-411.
- Cap, P. (2017). *The Language of Fear: Communicating Threat in Public Discourse*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cap, P. (2020). Alternative futures in political discourse. *Discourse & Society* 32(3), 328-345.
- Cheng, M. (2006). Constructing a new political spectacle: Tactics of chen shui-bian's 2000 and 2004 inaugural speeches. *Discourse & Society* 17(5), 583-608.
- Cosmides, L. (1989). The logic of social exchange: has natural selection shaped how humans reason? studies with the wason selection task. *Cognition* 31(3), 187-276.
- de Goede, M., and Randalls, S. (2009). Precaution, preemption: Arts and technologies of the actionable future. *Environment and Planning D: Society and Space* 27(5), 859-878.
- Dunmire, P. L. (2005). Preempting the future: Rhetoric and ideology of the future in political discourse. *Discourse and Society* 16(4), 481-513.
- Dunmire, P. L. (2007). Emerging Threats and Coming Dangers. In A. Hodges & C. Nilep (Eds), *Discourse, War and Terrorism* (pp. 19-43). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Dunmire, P. L. (2010). Knowing and controlling the future: A review of futurology. *Prose Studies* 32(3), 240-263.
- Dunmire, P. L. (2011). *Projecting the Future through Political Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Dunmire, P. L. (2014). American Ways of Organizing the World: Designing the Global Future through US National Security Policy. In C. Hart & P. Cap (Eds.), *Contemporary critical discourse studies* (pp. 321-345). London and New York: Bloomsbury.
- Dunmire P. L. (2015). Beyond space and time: temporal and geographical configurations in US national security

- discourse. *Critical Discourse Studies* 12(3), 297-312.
- Edelman, M. (1964). *The Symbolic Uses of Politics*. Urbana: University of Illinois Press.
- Edelman, M. (1971). *Politics as Symbolic Action: Mass Arousal and Quiescence*. Chicago: Markham.
- Edelman, M. (1988). *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: University of Chicago Press.
- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Forrest, J. B. (1992). A promising start: The inauguration and consolidation of democracy in Namibia. *World Policy Journal* 9(4), 739-753.
- Gavins, J. (2007). *Text World Theory: An Introduction*. Edinburgh, Scotland: Edinburgh University Press.
- Graber, Doris (1981). Political Language. In D. Nimmo and K. Sanders (Eds.), *Handbook of Political Communication* (pp. 195–224). Beverly Hills, CA: Sage.
- Graham, P. (2001). Space: Unreal objects in technology policy and their role in a new political economy. *Discourse & Society* 12(6), 761-788.
- Graham, P. (2002). Predication and propagation: A method for analyzing evaluative meanings in technology policy. *Text & Talk* 22(2), 227–268.
- Hart, R. P., and Sparrow, B. H. (2001). *Politics, Discourse, and American Society*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.
- Helal, F. (2021). The People Want...: the Populist Specter in the Tunisian President's Inaugural Speech. *Critical Discourse Studies*, Published online: 08 Feb 2021, 1-19.
- Hodge, B., and Kress, G. (1988). *Social Semiotics*. Ithaca: Cornell.
- Hursh, D. W., and Henderson, J. A. (2011). Contesting global neoliberalism and creating alternative futures. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 32(2), 171-185.
- Jowett, G. S., and O'Donnell, V. (1992). *Propaganda and Persuasion*. Newbury Park, CA: Sage.
- Kudaibergenova, D. T. (2019). *Compartmentalized Ideology: Presidential Addresses and Legitimation in Kazakhstan*. In I. Rico & A. Frigerio (Eds.), *Theorizing Central Asian Politics* (pp. 145-166). New York: Palgrave Macmillan.
- Lee, S. C., and Campbell, K. K. (2009). Korean president roh tae- woo's 1988 inaugural address: Campaigning for investiture. *Quarterly Journal of Speech* 80(1), 37-52.
- Mann, W., and Thompson, S. (1988). Rhetorical structure theory: A theory of text organization. *Text* 8, 243–281.
- Mckinnon, K. (2010). Diverse Presents, Alternative Futures. In D. Fuller, A. E. G. Jonas, & R. Lee (Eds.), *Alternative Spaces of Economy, Society, and Politics: Interrogating Alterity* (pp. 299-310). London: Ashgate Publishing Ltd.
- Mirzaei, A., Hashemian, M., and Safari, F. (2016). Exploring rhetorical-discursive moves in hassan rouhani's inaugural speech: A eulogy for moderation. *International Journal of Society, Culture & Language* 4(2), 39-54.
- Muntigl, P. (2000). *Dilemmas of Individualism and Social Necessity*. In P. Muntigl, G. Weiss, R. Wodak (Eds.), *European Union Discourses on Unemployment: An Interdisciplinary Approach to Employment Policy-making and Organizational Change* (pp. 145-184). London: John Benjamins.
- Muntigl, P. (2002). Politicization and Depoliticization: Employment Policy. In P. Chilton & C. Schaffner (Eds.), *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse* (pp. 45-80). London: John Benjamins.
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Sevincer, A. T., Wagner, G., Kalvelage, J., and Oettingen, G. (2014). Positive thinking about the future in newspaper reports and presidential addresses predicts economic downturn. *Psychological Science* 25(4), 1010-1017.
- Sperber, D. (2000). Metarepresentations in an Evolutionary Perspective. In D. Sperber (Ed.), *Metarepresentation: A Multidisciplinary Perspective* (pp. 117-138). New York: Oxford University Press.

مقاله پژوهشی

بازنمایی گفتمانی آینده مطلوب در سخنرانی مراسم تحلیف ریاست جمهوری سید ابراهیم رئیسی

* علی بصارتی

** سمیر حسونندی

چکیده

مطالعه پیش‌رو قصد دارد با اتخاذ رویکردی گفتمان‌پژوهانه، محتوای آینده مطلوب و راهبردهای مشروعیت‌بخشی به آن را مطالعه کند. در این پژوهش، چارچوب نظری-تحلیلی «آینده‌های جایگزین در گفتمان‌های سیاسی» به‌عنوان چارچوب نظری استفاده شد. همچنین، گزیده‌هایی از متن سخنرانی مراسم تحلیف ریاست جمهوری سید ابراهیم رئیسی به‌عنوان داده‌های پژوهش انتخاب شد. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که در این گفتمان محتوای معنایی آینده مطلوب در چهار محور مبانی ارزشی-اخلاقی، مسائل و دغدغه‌های فرهنگی-اجتماعی، وضعیت اقتصادی و معیشتی، و سیاست بین‌الملل تظاهر می‌یابد. تحلیل‌ها نشان می‌دهند که فضای آینده مطلوب در قالب وجه استمرار و به مدد عناصر واژ-دستوری به‌صورت امتداد معرفت‌شناختی زمان حال مفهوم‌سازی شده است. همچنین، با استفاده از فعل «خواستن» و قرار دادن هستار اسمی «مردم» در جایگاه فاعل این فعل، محتوای زمان آینده مطلوب به‌عنوان مطالبه و خواست مردم بازنمایی شده است. نیز نشان دادیم که علی‌رغم امتداد معرفت‌شناختی حال به آینده، زمان حال با بی‌عملی در رابطه با محقق ساختن این مطالبات مفهوم‌سازی شده است. در راستای ایجاد تقابل ایدئولوژیک بین حال و آینده، این گفتمان دغدغه‌مندی دولت جدید درباره مطالبات را جایگزین بی‌عملی زمان حال می‌کند. در این گفتمان، پیوستگی و امتداد فکری و عقیدتی-معرفتی، بازنمایی منبع مشروعیت‌بخش (جامعه مدنی) به‌عنوان مطالبه‌گر تحقق فضای آینده و عبور از بی‌عملی به دغدغه‌مندی نسبت به مطالبات مردم، برنامه‌ها و سیاست‌های آینده را مشروعیت‌بخشی می‌کند.

کلیدواژه‌ها: آینده مطلوب، سخنرانی تحلیف، سیاست‌گذاری، گفتمان‌های سیاسی، سید ابراهیم رئیسی

۱. مقدمه

مراسم تحلیف^۱ ریاست جمهوری یکی از فرایندهای بسیار مهم در انتقال قدرت به شیوه‌ای صلح‌آمیز و مردم‌سالارانه است که پس از انتخابات قانونی و مردمی برگزار می‌شود. این رویداد سیاسی نه تنها از لحاظ حقوقی در صحنه جهانی و همچنین درون ساختار نظام‌های سیاسی مردم‌سالار از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است (Helal, 2021)، بلکه تا آنجا که به ابعاد سیاسی این رویداد مربوط می‌شود، حضور نمایندگان از کشورهای خارجی و سازمان‌های بین‌المللی باعث می‌شود مشروعیت جایگاه سیاسی فرد منتخب به‌عنوان رئیس‌جمهور یک کشور تثبیت شود. در کنار اهمیت حقوقی و سیاسی این رویداد آئینی^۲ پژوهشگران متعددی اذعان می‌دارند که این رویداد سیاسی و البته گفتمانی نقش مهمی در تبیین مدیریت کلان اقتصادی و سیاسی کشور و همچنین تنظیم مناسبات و روابط با جامعه بین‌الملل ایفا می‌کند (برای نمونه، Helal, 2021; Kudaibergenova, 2019; Sevincer et al., 2014). همچنین، این رویداد شامل برشمردن اهداف پیش‌روی دولت، بیان مشکلات فعلی و ارائه راهکارهای برون‌رفت از مشکلات و موانع و نهایتاً ترسیم آینده جامعه می‌شود (Sevincer, et al., 2014; Kudaibergenova, 2019; Helal, 2021). در این طیف از گفتمان‌های سیاسی آینده‌محور، سیاست‌گذاران عموماً شیوه‌های نوینی را از لحاظ بلاغی (رتوریک) بکار می‌برند تا به شکلی نامحسوس الزاماتی و چارچوب‌های ایدئولوژیک بر شیوه‌های زیست فردی و اجتماعی و چگونه دیدن و تفسیر وقایع و وضعیت فعلی برای سوژه‌ها فراهم می‌کنند (Bernier, 1992; Graham, 2001). با توجه به اینکه چنین امری از طریق شیوه‌های بلاغی و گفتمان آینده‌نگرانه و پیشگویانه قابل حصول است (Bernier, 1992)، پرسشی که به میان می‌آید این است که مبانی ایدئولوژیک بر ساخت فضای آینده به وسیله چه ابزارهای زبانی، کاربردشناختی و گفتمانی در بین اذهان و افکار عمومی به اشتراک گذاشته می‌شود. از این رو، با هدف پرداختن به شیوه‌های گفتمانی شکل‌بخشی به آینده در گفتمان‌های سیاسی ایران، در این پژوهش به بررسی سخنرانی مراسم تحلیف رئیس‌جمهور دولت سیزدهم، سید ابراهیم رئیسی، می‌پردازیم. در این راستا، پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که گفتمان سیاست‌گذارانه در سخنرانی مذکور با چه مضامین و محتوای عقیدتی-معرفتی به ترسیم و شکل‌بخشی فضای آینده مطلوب در جمهوری اسلامی پرداخته و چه ابزار و امکانات زبانی، کاربردشناختی و بلاغی در تشریح این فضا و انتقال معارف ایدئولوژیک آن مشارکت داشته‌اند. همچنین، چگونه محتوای مضمونی فضای برنامه‌های آینده‌محور و سیاست‌های ناظر بر آن‌ها مشروعیت‌بخشی می‌شوند. در این پژوهش، با استفاده از چارچوب تحلیلی «آینده‌های جایگزین در گفتمان‌های سیاسی»^۳ کپ (Cap, 2020)، گفتمان سیاست‌گذارانه در سخنرانی مراسم تحلیف سید ابراهیم رئیسی را از حیث مطالعه معارف ایدئولوژیک تشریح آینده مطلوب و همچنین ابزارها و امکانات زبانی-کاربردشناختی دخیل را در به‌اشتراک‌گذاری آن بین افکار و اذهان عمومی بررسی خواهیم کرد. این سخنرانی در تاریخ ۱۵ مرداد سال ۱۴۰۰ در مجلس شورای اسلامی ایراد شد.

۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. سیاست و ماهیت ایدئولوژیک آینده در گفتمان‌های سیاسی

توصیف و تشریح فضا، برنامه‌ها و سیاست‌های آینده یک امر تماماً سیاسی است که به تولید واقعیت‌ها و بودن‌های متناوب و جایگزین منجر می‌شود (Muntigl, 2000; 2002). هدف این امر از سوی گفتمان‌های سیاسی پیگیری می‌شود تا شیوه‌های خاص رفتاری و فکری بر مردم و پیکره جامعه تحمیل گردد (Graham, 2001; 2002). در راستای این پروژه سیاسی و همچنین ایدئولوژیک، بر ساخت و شکل‌دهی به آینده به تولید دانشی منجر می‌گردد که در کنترل و مدیریت امور در آینده نقش مهمی ایفا می‌کند (Bell, 2009). با توجه به اهمیت انکارناپذیر سیاست‌گذاری‌ها برای شکل‌بخشی به آینده در مسائل سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، گفتمان‌ها و کردارهای سیاسی به‌طور گسترده از حیث ابعاد زمانی، مفهومی و کنشی آینده‌محور هستند (Dunmire, 2011). این موضوع به‌تفاهلی فضای آینده و مدیریت آن را به امری سیاسی، راهبردی و ایدئولوژیک تبدیل می‌کند؛ چراکه نهادها و سازمان‌های صاحب قدرت، سیاست‌های مربوط به فضای آینده را تحت کنترل و نظارت قرار می‌دهند تا نظم مسلط در بافت‌های متنوع سیاسی-اجتماعی را تثبیت کنند یا آن را در راستای اهداف خود تغییر دهند.

¹ inauguration ceremony

² ritualistic event

³ alternative futures in political discourses

(Dunmire, 2007:19). بنابراین، چیستی آینده و نظام معرفت‌شناختی آن تنها از طریق سیاست‌های راهبردی و کردارهای گفتمانی ممکن می‌شود که هدف آن‌ها طرح‌ریزی و شکل‌دهی نظم حاکم به منظور تثبیت موازنه قدرت است (Dunmire, 2014:340). برای نمونه، در این ارتباط، دانمایر (2015) نشان می‌دهد که دستگاه سیاسی ایالات متحده آمریکا به مدت طولانی سیاست‌ها و منافع ملی، اقتصادی، راهبردی و امنیتی خود را به وسیله تحمیل شیوه‌های خاص مدیریت آمریکایی بر آینده جهانی تأمین می‌کند.

آینده فضایی برای اعمال سیاست‌ها و تمهیدات ویژه برای حمایت و/یا پیشگیری از رخداد یک سری وقایع است (Edelman, 1988; 1971; 1964). رخداد سیاست‌ها و برنامه‌هایی که در موازات ایدئولوژی حاکم و برنامه‌ریزی‌های کلان قرار دارد و به اصطلاح قرار است نتایج مثبت به بار آورد، به عنوان آینده مطلوب^۱ نامیده می‌شود (Dunmire, 2005; 2011; Cap, 2017; 2020). برعکس، طرح سناریوهایی درباره رویدادها کنش‌های خلاف جهت یا منافع ایدئولوژی حاکم که در بردارنده نتایج منفی و گاه مخرب است، به عنوان آینده متعارض^۲ شناخته می‌شود (Dunmire, 2005; 2011; Cap, 2017; 2020). از این رو، سیاستمداران همواره با هدف دستیابی به آینده مطلوب، تمهیدات و خطوط مشی را چه در سطح گفتمان و چه در سطح کنش، مطرح می‌کنند که مانع از دخالت و بروز برخی کنش‌ها و وقایعی شوند که ممکن است رخداد وضعیت مطلوب در آینده را به خطر بیاندازد و موجب پدیداری یک آنومی در فضای آینده شوند (Dunmire, 2005:483). این موضوع نشان می‌دهد که دفاع از آینده مطلوب در برابر تهدیدها وابسته به اجرا و سازماندهی سیاست‌های پیشگیرانه^۳ است که در گفتمان‌های سیاسی آینده‌محور تشریح می‌گردد (Basarati et al., in press). در حقیقت، بازتولید و تقویت گفتمانی این فرض که تهدیدهایی مخرب آینده را هدف قرار گرفته‌اند، وجود سیاست‌های پیشگیرانه و بازدارنده را به عنوان امری ضروری تلقی می‌کند. به بیان دیگر، ویژگی و خصلت «آخرالزمانی» تهدیدها، اقدام و اجرای سیاست‌های پیشگیرانه را ضرورت می‌بخشد (de Goede & Randalls, 2009). در همین ارتباط، به عنوان نمونه، بصارتی (2022) نشان می‌دهد که گفتمان سیاسی رهبر جمهوری اسلامی ایران آینده متعارض را در قالب تولد دوباره دوران پیش از انقلاب اسلامی ترسیم می‌کند. به منظور ممانعت از رخداد این آینده، بصارتی (2022) بیان می‌کند که رهبر جمهوری اسلامی ایران سیاست‌های پیشگیرانه آینده‌محور را در محورهای مادی و ارزشی-اخلاقی تعیین می‌کند تا از بازتولید فضای سیاسی-اجتماعی پیش از انقلاب اسلامی (به عنوان آینده متعارض) در آینده جلوگیری کند و از سوی دیگر، جایگاه نظام معرفتی جمهوری اسلامی را در آینده تثبیت نماید (آینده مطلوب).

۲-۲. آینده‌های جایگزین

کنشگران و نهادهای سیاسی فرضیه‌های خود درباره آینده را به مثابه دیدگاه‌های معقول و حقایق جهان‌شمول می‌پندارند (Dunmire, 2005). از این رو، گفتمانی که آینده را به تصویر می‌کشد عموماً یک حوزه بلاغی مجادله‌ای است که به موجب آن کنشگران، احزاب و نهادهای سیاسی در تلاش برای کسب قدرت سیاسی و ایدئولوژیکی دیدگاه‌های متنوعی از آینده را با محتوای معرفت‌شناختی متفاوت عرضه می‌کنند (Dunmire, 2005). در حقیقت، هدف اصلی نهادها و بازیگران اصلی عرصه سیاست، کنترل و هدایت گفتمان‌های عمومی به یک مسیر معرفت‌شناختی است که آینده می‌تواند تجلی و آینه آن باشد. بنابراین، از این طریق، نهادهای مدرن سیاسی می‌توانند آینده را به نحوی که مطابق با بینش و جهان‌بینی خود است، شکل دهند (Dunmire, 2010). چنین تصویری از آینده، به عنوان یک فضای مفهومی، که برآیند ایدئولوژی نهاد سیاسی حاکم است، به عنوان آینده مطلوب تلقی می‌شود. در این راستا، کپ (Cap, 2020) معتقد است که آینده مطلوب در حقیقت بازنمایی‌کننده افق دیدگاه‌های مثبت درباره یک وضعیت سیاسی-اجتماعی، و منافع و خواست‌های رهبر و اعضای سیاسی گروهی است که به صورت نمادین از آن با عنوان گروه «خودی» یاد می‌شود. برعکس، آینده متعارض بیانگر منافع، اهداف و خواسته‌های گروهی است که در تخصم با گروه «خودی» قرار دارد و از آن‌ها با عنوان «دیگری» یاد می‌شود (Cap, 2020:330). به عبارت دیگر، آینده متعارض دربرگیرنده شیوه‌هایی از برساخت فضای آینده است که صراحتاً با ساختار هژمونیک، چه در ساحت سیاسی و چه

¹ privileged future

² oppositional future

³ preemptive policies

اقتصادی، هماهنگ و هم‌راستا نیست (McKinnon, 2010). برای نمونه، هارش^۱ و هندرسون^۲ (2011) با مطالعه تأثیر نظام نئولیبرالیستی بر ساختار آموزشی معتقدند که نخبگان دانشگاهی با فعالیت در جبهه نئولیبرالیسم، به سلطه آن در جامعه، محیط زیست و، مهم‌تر از همه، نظام آموزشی کمک می‌کنند. در این میان، به اعتقاد هارش و هندرسون، آینده مطلوب خود را باید در رفتارها، گفتمان‌ها و ساختارهایی نشان دهد که یاد حرکت جریان نئولیبرالیستی باشد. این نویسندگان بیان می‌کنند که برای به چالش کشیدن سلطه نظام نئولیبرال در حوزه‌های رفاه عمومی، محیط زیست و آموزش (به‌عنوان سناریوی برای آینده مطلوب) باید ساختارهای گفتمانی و سیاسی قدرت، روابط بین‌افردی و نگاه به کلیت پیکره جامعه در وضعیت فعلی دگرگون شود و به‌ویژه در حوزه آموزش ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان باید متناسب با شرایط محیطی و امکانات تحصیلی و آموزشی باشد. در مطالعه‌ای دیگر، بصارتی و همکاران (in press) به بررسی انتقادی آینده‌پردازی دولت آمریکا درباره ایران می‌پردازند. در این پژوهش، نویسندگان نشان می‌دهند که گفتمان سیاسی دولت آمریکا انزوای سیاسی، خلع ایران از امکانات موشکی و دفاعی، و دانش و تکنولوژی هسته‌ای را به‌عنوان وضعیت بیانگر آینده مطلوب قلمداد می‌کنند. همچنین، این پژوهش نشان می‌دهد که در گفتمان مذکور، امتداد سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ایران، پیشبرد فعالیت‌های هسته‌ای و موشکی به بی‌ثبات‌سازی منطقه و گسترش تروریسم کمک می‌کنند (آینده متعارض).

۲-۳. سخنرانی مراسم تحلیف

سخنرانی مراسم تحلیف، به‌عنوان اولین سخنرانی رسمی رئیس‌جمهور جدید، نقش اقناعی و ایدئولوژیکی را در ساحت سیاسی کشور ایفا می‌کند (Biria & Mohammadi, 2012). در این سخنرانی‌ها، رئیس‌جمهور شرایط، مشکلات و چالش‌های پیش‌روی کشور را به حاضران و مستمعین تبیین می‌کند (Cheng, 2006)، به آرمان‌ها و ایدئال‌های یک جامعه به‌خصوص عینیت می‌دهد و آن‌ها را بین مخاطبان به اشتراک می‌گذارد (Hart and Sparrow, 2001). در این ارتباط، میرزایی و همکاران (2016) با بررسی ساختار ژانری و ابزارهای بلاغی سخنرانی تحلیف حسن روحانی، نشان می‌دهند که مسائلی همچون تقویت اتحاد و انسجام ملی، بازتعریف هویت ملی و تکرار میراث ارزشی‌های ملی، مذهبی و قومی اهم موضوعات سخنرانی تحلیف را تشکیل می‌دهند. افزون بر این، سخنرانی‌های مراسم تحلیف نشان می‌دهند که اندیشه سیاسی متفاوتی در عرصه کنترل و مدیریت امور اجرایی و مدیریتی کشور حاکم شده است (Campbell & Jamieson, 1985) و این امر خود دال بر مردم‌سالار بودن ماهیت آن نظام سیاسی است (Forrest, 1992; Lee & Campbell, 2009). از این رو، در راستای تأکید بر ارزش‌های مردم‌سالارانه، هلال (Helal, 2021) بیان می‌کند که رؤسای جمهور در سخنرانی خود در مراسم تحلیف خواسته‌ها و مشکلات مردم را برجسته می‌کنند و با این کار سعی در افزایش امید و زدودن ناامیدی در جامعه خود دارند. علامی و بزرگر (2020) نیز نشان می‌دهند که رؤسای جمهور در سخنرانی تحلیف مردم را به‌عنوان عناصر اصلی در تصمیم‌سازی و تعیین سیاست‌های کشور بازنمایی می‌کنند. افزون بر این موارد، در این مراسم همچنین رئیس‌جمهور برگزیده اصول و دکترین سیاسی دولت خود را تشریح می‌کند (Campbell & Jamieson, 1985)، اهداف پیش‌روی دولت را بر می‌شمارد، مشکلات فعلی و راه‌حلی برای رفع آن‌ها ارائه می‌نماید و نهایتاً آینده جامعه را ترسیم می‌کند (Graber, 1981; Campbell & Jamieson, 1985). سوینسر و همکاران (2014) بیان می‌کنند که رؤسای جمهور آینده‌ای مثبت درباره مسائل اقتصادی و رشد و توسعه اقتصادی را در سخنرانی مراسم تحلیف به تصویر می‌کشند و تلاش می‌کنند با شاخص قرار دادن بینش‌ها و دیدگاه‌هایی مثبت درباره آینده، مسیر افکار عمومی را به سمت ایدئال‌های خود سوق دهند. کمپبل و جیمزسون (1985) نیز معتقدند که تشریح سیاست‌ها و برنامه‌ها در سخنرانی‌های مراسم تحلیف با هدف ترسیم آینده تشریح می‌شوند و بیش از آنکه بیانگر اهداف اساسی دولت جدید باشد، نمایانگر فلسفه و بینش سیاسی رئیس‌جمهور است.

پژوهش‌هایی که در این قسمت بررسی شدند سیاست‌گذاری برای ساخت و شکل‌دهی به آینده را در سخنرانی‌های مراسم تحلیف به‌مثابه نمونه‌ای از گفتمان‌های سیاسی مطالعه کرده‌اند. به‌طور خلاصه، آینده یک فضای ایدئولوژیک است که سازمان‌ها و نهادهای حکومتی و صاحب قدرت برای تصاحب آن و امتداد ایدئولوژی، حاکمیت و هژمونی خود به آن نیاز دارند. در این پژوهش‌ها،

¹ D. W. Hursh

² J. A. Henderson

بازنمایی‌های آینده به‌عنوان امری مورد توجه قرار گرفته است که سیاستمداران دورنمای فضای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را ترسیم می‌کنند و به عبارتی آینده را پیش‌سازی می‌کنند. اما با این حال، در مطالعاتی از این دست توجه کمتری به این مسئله معطوف شده است که گفتمان‌های سیاسی و آینده‌محور در تشریح سیاست و برنامه‌های راهبردی طولانی مدت برای پر کردن خلأها و ناکارآمدی‌ها در حوزه‌های مختلف می‌توانند دو گانه ایدئولوژیک خود-دیگری را نیز بازتولید کرده و مسیر آینده مطلوب یک سیستم سیاسی و یک کشور را در قالب این تضاد ایدئولوژیک ترسیم کنند. از این رو، در پژوهش فعلی قصد داریم با مطالعه نظام‌مند ابزارهای زبانی، گفتمانی و بلاغی در سخنرانی مراسم تحلیف سیزدهمین رئیس‌جمهور ایران علاوه بر بررسی برنامه‌های تشریح‌شده در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی برای بر ساخت آینده مطلوب، بازتولید دو گانه ایدئولوژیک خود-دیگری را نیز در این راستا مطالعه کنیم.

۳. چارچوب تحلیلی آینده‌های جایگزین در گفتمان‌های سیاسی

کپ (2020) دو گروه از ابزارهای تحلیلی را برای مطالعه آینده‌پردازی در گفتمان‌های سیاسی معرفی می‌کند. گروه اول مربوط به ابزارهای بلاغی است که انسجام و پیوستگی کلام را در آینده‌پردازی گفتمان‌های سیاسی بررسی می‌کند. گروه دیگر شامل ابزارهای کاربرشناختی و واژ-دستوری می‌شود. وظیفه دسته اخیر بررسی چگونگی مفهوم‌سازی آینده‌های جایگزین است. در ادامه به تشریح هر دو دسته خواهیم پرداخت.

۳-۱. ابزارهای تحلیلی بلاغی

۳-۱-۱. نظریه ساختار بلاغی

این نظریه توسط **مان^۱ و تامپسون^۲** (1988) با هدف روشن کردن ویژگی‌های بلاغی برای تحلیل متن ارائه شد که از اهمیت و کارایی بسیار زیادی در رویکردهای مختلف به تحلیل گفتمان برخوردار است. این نظریه یک ساختار سلسله‌مراتبی را در تفسیر و تدوین یک متن شناسایی می‌کند. اصلی‌ترین ادعای نظریه ساختار بلاغی^۳ این است که بخش‌های مختلفی از یک متن بر مبنای انگیزه‌های نقشی یا کاربردی سازماندهی شده‌اند. **مان و تامسون** (1988) از یک شیوه نامتقارن برای تحلیل گزاره‌های رابطه‌ای استفاده می‌کنند. این گزاره‌ها در حقیقت «روابط منطقی - بلاغی هستند که بخش‌های مختلف متن را بهم متصل کرده و قابل فهم می‌کنند» (Cap, 2020:332). مطابق آنچه **مان و تامپسون** (1988: 244) بیان می‌کنند نظریه ساختار بلاغی روابط بین گزاره‌ها و عبارت‌ها را فارغ از اینکه به‌صورت دستوری یا واژگانی اشاره شده باشد، نشان می‌دهد. گزاره‌های رابطه‌ای «گزاره‌های تلویحاً بیان‌شده‌ای هستند که از دل ساختار متن در حین فرایند تفسیر به دست می‌آیند» (Mann & Thomson, 1988: 244). پس گزاره‌ها، بنا بر تعریف، در دو قسمت از متن وجود دارند که هم‌پوشانی بین آن‌ها وجود ندارد. از مهم‌ترین ویژگی‌های گزاره‌های رابطه‌ای این است که همواره به قضاوت‌ها و ارزیابی‌های معناشناختی و نقشی وابسته هستند تا اینکه به نشانگرهای نحوی و صرفی وابسته باشند (Mann & Thomson, 1988).

نظریه ساختار بلاغی ۱۵ گروه از روابط را شناسایی کرده است که از جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: بیان راه‌حل؛ ارائه گواه؛ توجیه کردن؛ قضیه و برابرنهاد^۴. هر کدام از این روابط حامل یک بار نقشی هستند که در روند تفسیر مشخص می‌شود. برای مثال، **مان و تامپسون** (1988) نشان می‌دهند بار نقشی رابطه «توجیه کردن» باعث می‌شود میزان پذیرش دیگری از سوی مخاطب افزایش یابد. **کپ** (2020:332) معتقد است مطالعه آینده‌های جایگزین روابط قضیه و برابرنهاد را بیشتر از سایر روابط در بر می‌گیرد.

¹ W. Mann

² S. Thompson

³ rhetorical structure theory

⁴ thesis-antithesis

۳-۱-۲. پیوستگی و پذیرفتاری

مفهوم پیوستگی^۱ از اهمیت بسزایی در مطالعه و بررسی ویژگی‌های بلاغی آینده‌های جایگزین در گفتمان‌های سیاسی برخوردار است. این مفهوم به شکل گسترده در حوزه روان‌شناسی اجتماعی، به‌ویژه در مباحث ناهمخوانی‌های شناختی مطرح شده است (Festinger, 1957; Jowett & O'Donnell, 1992). در اصل، پیوستگی را باید یک رفتار بلاغی توصیف کرد که تبادل موضوعات جدلی در گفتمان را با یک نظم زبانی و زمانی بخصوص در بر می‌گیرد (Cap, 2020).

نظریه پیوستگی بیان می‌کند که پذیرفتاری^۲ نتیجه پیوستگی در گفتمان است؛ به طوری که اگر گفتمان سخنگو در هماهنگی با تمایلات و گرایش‌ها و از پیش دانسته‌های اجتماعی، روان‌شناختی، سیاسی و ایدئولوژیکی مخاطبان باشد، تأثیرات پذیرفتاری افزایش می‌یابد (Festinger, 1957; Cap, 2017). با این اوصاف، این نظریه مدعی است که پذیرفتاری تام و پذیرش تمامی محتوای پیام منتقل شده به هیچ روی ممکن نیست؛ چراکه، از یک سو، تنها بخش‌هایی از پیامی که به تازگی منتقل شده است ممکن است مورد توافق مخاطبان قرار بگیرد. از دیگر سو، پذیرفتاری سخنگو یک امر تدریجی است که در طول زمان افزایش می‌یابد (Cap, 2020:333).

افزایش تدریجی و زمان‌بسته پذیرفتاری ریشه در قوه روان‌شناختی و ذهنی انسان دارد که پیوستگی و ثبات در بیان عقاید را پیگیری می‌کند (Cap, 2017). طبق این نظریه، مردم تمایل به وجود ثبات در وضعیت ذهنی خود دارند؛ از این رو، از پذیرش پیام‌هایی ناهمخوان یا متضاد با گرایش‌ها اجتماعی، سیاسی، و ایدئولوژیکی آن‌ها سر باز می‌زنند. با این وجود، کپ (2017) بیان می‌کند که تمام پیام منتقل شده در همان مراحل اولیه از نظر مخاطبان مردود نمی‌شود، بلکه بخش‌هایی از پیام ممکن است در توافق با تمایلات و گرایش‌ها مخاطبان باشد. این موضوع باعث می‌شود در طول زمان پذیرفتاری سخنگو افزایش یابد. برای دست‌یابی به این نتیجه در گفتمان سیاسی و عمومی، سخنگو استدلال‌های خود را با برجسته کردن قضایایی شروع می‌کند که به شکل جهانی درست و پذیرفتنی هستند و پس از آن گزاره‌های جدلی خود را مطرح می‌نماید (Cap, 2020:334). این دلیل اصلی به کار بردن نظریه پیوستگی و پذیرفتاری برای مطالعه آینده‌های جایگزین است؛ زیرا همان‌گونه که کپ (2020:334) عنوان می‌کند «آینده‌های جایگزین دیدگاه‌ها و بینش‌های لزوماً سیاه و سفید و حتی ساده‌انگارانه را با خود به همراه دارند که به سادگی به عقلانیت و پذیرفتاری سخنگو می‌افزایند».

۳-۱-۳. نظریه حوزه کشف متقلب و تظاهر انسجام

یکی از ابزارهای منطقی - بلاغی شناختی برای مطالعه و بررسی آینده‌های جایگزین نظریه «حوزه کشف متقلب است»^۳ که در زمینه روان‌شناسی تکاملی ارائه شده است. این نظریه به‌عنوان یک ابزار منطقی - بلاغی در نظام شناختی انسان معرفی شده است که از طریق بررسی پیوستگی و انسجام در کلام سخنگو، در برابر پذیرش و باورپذیری کنش‌های فریبکارانه در تعاملات دو سویه مقاومت می‌کند (Cosmides, 1989; Sperber, 2000). با این وجود، حوزه کشف متقلب تنها به‌مثابه یک سازوکار و مکانیسم دفاعی برای کشف و شناسایی متقلب عمل نمی‌کند، بلکه، در عین حال، به‌مثابه یک ابزار متقاعدسازی در ارتباطات سیاسی و عمومی نیز ایفای نقش می‌کند (Cap, 2020). در این رابطه، اسپربر (2000) بیان می‌کند که حوزه کشف متقلب سخنگو را قادر می‌سازد تا قوه و توانایی کشف متقلب و فریبکاری مخاطب را در یک کنش ارتباطی غیرفعال کند تا به فیلترهای ذهنی و بینش وی نفوذ کند.

۳-۲. نشان‌گرهای واژ-دستوری و کاربردشناختی

۳-۲-۱. وجه دستوری

وجه دستوری نقش کلیدی در تشریح آینده‌های جایگزین ایفا می‌کند. کپ (Cap, 2020) بیان می‌کند که آینده متعارض اکثراً در قالب وجه پرسشی تشریح می‌شود. این در حالی است که سخنگویان غالباً تمایل دارند از وجه اخباری برای تشریح آینده مطلوب استفاده کنند. با وجود این، مواردی از رخداد وجه پرسشی برای تشریح این نوع آینده نیز مشاهده شده است. دانمایر (2011:106) با مطالعه آینده‌های

¹ consistency

² credibility

³ cheater detection module

جایگزین در گفتمان «نبرد با تروریسم» ایالات متحده آمریکا نشان می‌دهد که وجه‌های دستوری جایگزین همچون وجه اخباری و پرسشی می‌توانند به جای یکدیگر به کار بروند. دلیل اصلی این کاربرد متناوب وجه‌ها این است که این وجه‌های جایگزین برخی ساختارهای نقشی و روابط مشارکین را در برمی‌گیرند که اغلب قابل پذیرش، مناسب، و به لحاظ بلاغی تأثیرگذار نیستند. **کپ** (2020) می‌افزاید که این آینده‌های جایگزین نقش‌های مختلفی را برای مشارکین یا کنشگران در خصوص رویدادهای بخصوصی فراهم می‌کنند که از آن جمله می‌توان به درخواست اطلاعات، ارائه‌دهنده اطلاعات یا کننده یک کنش اشاره کرد (Cap, 2020:8). از دیدگاه کاربردشناختی، بکارگیری وجه پرسشی نشان‌دهنده درک سخنگو از وضعیت موجود است که مخاطبانش تمایلی به تأیید کامل آن ندارند (Cap, 2020; Dunmire, 2011). این موضوع، سخنگو را وادار می‌کند اطلاعات و توجیح بیشتری را درباره مسئله مورد بحث ارائه دهد (Cap, 2020). در تشریح آینده‌های متعارض، براساس مطالعات تجربی، **کپ** (2020) نشان می‌دهد جملاتی که با وجه اخباری بیان می‌شوند به دنبال وجه پرسشی می‌آیند تا شواهدی را برای رفع ابهامات فراهم کنند یا عقلانیت و دانش خود را درباره وضعیت فعلی تقویت کنند (Cap, 2020:8). این دانش جایگاه سخنگو را برای توجیه و تثبیت دیدگاه خود درباره آینده مطلوب را تقویت می‌کند (Cap, 2020).

۲-۲-۳. وجهیت و اسمی‌سازی

در مطالعه آینده‌های جایگزین در گفتمان‌های سیاسی، مفهوم وجهیت فراتر از دیدگاه سنتی، یعنی توجه صرف به افعال وجهی، به کار می‌رود (Dunmire, 2011:100). مفهوم وجهیت براساس نظر **هاج**^۱ و **کرس**^۲ (1988) کلیت امر نشانه‌شناسی اجتماعی را در برمی‌گیرد. **هاج و کرس** (1988: 112) معتقدند که وجهیت در معنای گسترده خود مفهومی است که موضع مشارک را در یک فرایند نشانه‌شناختی، مقوله‌بندی فرایندها و روابط اجتماعی و وضعیت امور مشارکین را در برمی‌گیرد. **دانمایر** (2011: 100) بیان می‌کند که وجهیت تمامی عناصر از قبیل «جایگاه، قدرت و اقتدار و اعتبار» را در هر رویداد نشانه‌شناختی اجتماعی را در برمی‌گیرد. مفهوم وجهیت در اثرگذاری بر مجادلات حول دیدگاه‌های متعارض درباب آینده تأثیرگذار است (Cap, 2020; Dunmire, 2011). در همین ارتباط، **هاج و کرس** (1988: 123) معتقدند که مفهوم وجهیت در این معنا در هر رویداد نشانه‌شناختی وجود دارد: «وجهیت به برساخت مجادلات اجتماعی دانش اشاره می‌کند.» در توافق با این دیدگاه، **کپ** (2020: 336) اظهار می‌کند که در گفتمان‌های سیاسی به دنبال مفصل‌بندی آینده، فرافکن و بازنمایی‌های رقیب درباره آینده می‌آید. از این رو، دیدگاه‌ها و بینش‌های مخالف مخاطب را قادر می‌سازد تا آینده‌های بازنمایی‌شده را مقایسه و مقابله کند و با دقت و مراقبت آنچه که باید انجام شود و آنچه که رخ خواهد داد را از نظر بگذراند (Cap, 2020; Dunmire, 2011).

در بازنمایی‌های آینده‌های جایگزین، گفتمان‌های سیاسی آینده متعارض را به‌عنوان امری ممکن یا محتمل مفهوم‌سازی می‌کنند (Cap, 2020:336). در خلال این گزینش‌ها و اختیارات، آینده متعارض به‌عنوان امری «قابل تردید» و «نامعین» مفهوم‌سازی می‌شود که از عدم دانش کافی منبعث می‌گردد (Cap, 2020:336). در رابطه با عاملیت نیز آینده متعارض بازنمایی هستارهای گروه خودی را در موضع مثبت و هستارهای دیگری را به‌عنوان هستارهای تهدیدزا در برمی‌گیرد (Cap, 2020). در سوی دیگر، آینده مطلوب از طریق وجهیت مطلق بازنمایی می‌شود که منبعث از شواهد تاریخی و منطقی است. بازنمایی این آینده موارد واژگانی و واژ-دستوری را شامل می‌شود که وجهیت حقیقت بی‌قید و شرط را بیان می‌کند (Cap, 2020: 336).

اسمی‌سازی تشریح تهدید را با تشریح آینده‌های جایگزین و وجهیت ادغام می‌کند. اسمی‌سازی‌هایی مثل «تهدید» یا «خطر» وضعیت فعلی و آینده را با هم ترکیب می‌کنند. اسمی‌سازی‌هایی از این دست زمان حال را به‌صورت وضعی درگیرشونده با تهدید بازنمایی می‌کنند و آینده را به شیوه‌ای به‌تصویر می‌کشند که اتفاق می‌افتد، ممکن است اتفاق بیافتد، یا باید اتفاق بیافتد. این بازنمایی‌ها از بینش‌های موجود از وضعیت فعلی ریشه می‌گیرند (Cap, 2020).

اسمی‌سازی اشارات صریح زمانی از وجهیت را منتقل نمی‌کند و صرفاً به هستارهایی اشاره دارد که وجود دارند. از این رو، «تهدید»

¹ B. Hodge

² G. Kress

اسمی‌شده از طریق «امری که در حال تحقق است به امری همیشه حاضر در زمان حال اشاره و به آینده تسری پیدا می‌کند» (Cap, 2020: 337). از دیدگاه کاربردشناسی - بلاغی، اینکه اسمی‌سازی قادر به انتقال اشارات زمانی و وجهیت نیست، به سخنگو کمک می‌کند تا دیدگاه خاص خود در باب آینده‌های جایگزین را بازتاب دهد (Cap, 2020). در حقیقت، اسمی‌سازی از تهدید آندسته از گزاره‌هایی را فشرده‌سازی می‌کند که سخنگو تلاش دارد از آن برای ارائه و مشروعیت‌بخشی به بینش خود درباره آینده متعارض و مطلوب استفاده کند.

۳-۲-۳. گواه‌نمایی

به بیان ساده و کلی، گواه‌نمایی به منابع اطلاعات اشاره دارد که کلام بر آن استوار است. گواه‌نمایی نشان می‌دهد که یک واحد اطلاعات چگونه و از چه منابعی بدست آمده است (Aikhenvald, 2004). در رابطه با سناریوهایی در باب آینده‌های جایگزین، گواه‌نمایی متأثر از کاربرد وجهیت و وجه است (Cap, 2020). از دیدگاه کپ (2020:338) ساخت‌های واژ-دستوری که برای تشریح تقابل‌های گواه‌نمایانه به کار می‌روند مکمل آن دسته از صورت‌های بیانی هستند که وجه و وجهیت را در مشارکت‌شان به بازتاب انسجام، «پذیرفتاری و رهبری بالقوه سخنگو را به اجرا در می‌آورند». در این رابطه، تقابل‌های گواه‌نمایانه بین آینده متعارض و مطلوب برحسب منبع اطلاعات برای تشریح آینده‌های جایگزین تمایز برقرار می‌کنند (Cap, 2020). برای تشریح آینده متعارض، اطلاعاتی که به یقین نرسیده‌اند و از منابع اطلاعات متقن برخوردار نیستند، به کار می‌رود. از این رو، وجهیت احتمال و وجه پرسشی برای تشریح آینده متعارض به کار می‌رود. در آن سو، آینده مطلوب به واسطه و براساس شواهد و مستندات حقیقی تشریح می‌شود و به وسیله وجهیت مطلق و وجه اخباری تقویت می‌گردد (Cap, 2020:338). با وجود این، بصارتی و همکاران (in press) با نقد اثر کپ (2020) مبنی بر انتساب وجهیت مطلق به آینده مطلوب و وجهیت احتمال به آینده متعارض، نشان می‌دهند که انتساب وجهیت از هر نوعی تابع روابط بهم‌پیچیده از عناصری است که فهم ما از گفتمان را تسهیل می‌کنند، از جمله بازنمایی وضعیت حال و گذشته، ارزیابی میزان موفقیت‌آمیز بودن سیاست‌های پیشگیرانه گذشته و حال در دفع تهدیدهای تشریح‌شده، نوع بازنمایی و ارزیابی کنش‌های گذشته، و بازنمایی کنشگر مسئول در امر محقق‌سازی آینده مطلوب.

۴. تحلیل داده‌ها

داده‌های پژوهش پیش رو از سخنرانی مراسم تحلیف ریاست جمهوری سید ابراهیم رئیسی در مجلس شورای اسلامی در سال ۱۴۰۰ استخراج شده است. انتخاب این سخنرانی از آن رو است که این طیف گفتمان‌های سیاسی، در کنار دیگر انواع آن، می‌تواند بینش‌هایی در خصوص گسست یا امتداد گفتمانی در طبقه حاکم را روشن کنند. قطعه‌های مورد تحلیل در این بخش از مواردی انتخاب شده‌اند که سیاست‌ها و برنامه‌های دولت سیزدهم را بیان می‌کنند. در این پژوهش محتوای عقیدتی-معرفتی بر ساخت فضای آینده مطلوب و همچنین راهکارهای گفتمانی مشروعیت‌بخشی به آن را مطالعه خواهیم کرد.

سخنرانی مراسم تحلیف ریاست جمهوری سید ابراهیم رئیسی را می‌توان یک گفتمان سیاست‌گذارانه دانست که برنامه‌ها و خطوط مشی سیاسی و عقیدتی دولت و کابینه جدید را به صورت کلی ترسیم می‌کند. در این گفتمان، تشریح کلی از وضعیت فعلی کشور درباره مسائل مختلف ارائه می‌شود که فضای مفهومی و زمینه ایدئولوژیکی لازم را برای طرح برنامه‌های آینده ایجاد می‌کند. از این رو، پیش از پرداختن به چگونگی تشریح، شکل دهی و تعیین واقعیت فضای آینده، ابتدا لازم است نشان دهیم که در گفتمان مذکور وضعیت زمان حال چگونه به تصویر کشیده شده است و به چه صورتی مبنای ایدئولوژیکی لازم را برای سیاست‌گذاری آینده فراهم می‌کند.

۱. سرنوشت ایران بزرگ به همت امت تاریخ‌ساز و به رهبری امام خدانشناس، متحول گردید و ملت ایران به واسطه انقلاب اسلامی زنجیر اسارت را از دست و پای خود باز کرد و بر سرنوشت خود حاکم گردید. در برابر شرق و غرب ایستاد تا ثابت کند مردم سالاری دینی شیوه نوینی از حکمرانی است که می‌تواند استقلال و آزادی، دین و دنیا، سنت و پیشرفت را در کنار هم به ارمغان بیاورد.

سید ابراهیم رئیسی، ۱۴/۵/۱۴۰۰

در این بریده از متن سخنرانی، زمان حال (یا وضعیت فعلی) به صورت یک فضای مفهومی گسترده تشریح شده است که نقطه آغاز آن

به صورت اشاری منطبق با رخداد انقلاب اسلامی ایران است. به عبارت دیگر، در یک فرایند شناختی، انقلاب اسلامی ایران به صورت استعاری به عنوان یک مرز یا خط مرزی مفهوم سازی می شود که دوران پساانقلاب (زمان حال) را از لحاظ عقیدتی و سیاسی در تضاد کامل با دوران پیش از انقلاب (گذشته) قرار می دهد («...سرنوشت ملت ایران...متحول گردید...»). این تضاد مفهومی را مشخصات معنایی فعل کنشی «متحول کرد» نشان می دهد. مشخصات معنایی این فعل این پیش‌انگاشت را با خود به همراه دارد که گسستی در وضعیت منفی و نامطلوب در مقطعی از زمان گذشته رخ داده و به موجب آن وضعیتی مثبت و مطلوب در فضای مفهومی گسترده زمان حال (دوران پساانقلاب) پدید آمده است. عاملیت این گسست تاریخی در سطح گفتمان به دو هستار فعال سازی شده «امت تاریخ ساز» و «امام خداشناس» نسبت داده شده است («...سرنوشت ایران بزرگ، به همت امت تاریخ ساز و راهبری امام خداشناس...»). آنچه از متن بر می آید، این دو هستار در یک تعامل و رابطه متقابل اما با نوع عاملیت و اهمیت مشارکت متفاوت، موجبات «تحول» را به وجود آورده اند. در حقیقت، «تحول» که بزرگ ترین و اصلی ترین مشخصه زمان حال (دوران پساانقلاب) است، سه کنش عمده و اساسی را در بر می گیرد: تحول سرنوشت مردم ایران («...سرنوشت ایران بزرگ...متحول گردید...») غلبه بر ظلم، و کسب استقلال («...زنجیر اسارت را از دست و پای خود باز کرد... در برابر غرب و شرق ایستاد...»). در به انجام رساندن این سه کنش بنیادین، دو هستار دخالت داشته اند اما نوع عاملیت آن‌ها در به نتیجه رسیدن امر تحول به شکلی متفاوت تشریح شده است. در این خصوص، هستار «امت تاریخ ساز» که به صورت مجاز به مردم ایران، به ویژه انقلابیون سال ۵۷، اشاره دارد با عاملیت ارادی و نقش آغازگر و مهیاکننده کنش («...به همت امت تاریخ ساز...») شناسایی شده اند. همچنین، هستار «امام خداشناس» با عاملیت ارادی و نقش مدیریت کننده امر تحول و پیشبرد انقلاب («...راهبری امام خداشناس...») تشریح شده است.

تشریح و شناسایی وضعیت فعلی با امر «تحول» اعتبار و پذیرفتاری لازم را برای سخنگو فراهم می کند تا سیاست‌های آینده محور را برای جامعه هدف تبیین کند. برخورداری از چنین فضایی از ماهیت معنایی و مفهومی توقف ناپذیری و عدم سکون امر «تحول» سرچشمه می گیرد که وضعیت فعلی را به وسیله تشریح آن در قالب وجه مستمر^۱ به زمان آینده متصل می کند. ویژگی معنایی و مفهومی عدم سکون در امر تحول باعث می شود که سخنگو قوه ادراکی و شناختی مخاطبان را برای پذیرش یا حداقل ملاحظه طرح‌های آینده محور آماده کند. در چنین حالتی، زمان حال (وضعیت فعلی) به منبع و محتوای لازم برای شکل بخشیدن به محتوای فضای آینده تبدیل می شود و آینده همان استمرار همراه با تحول زمان حال خواهد بود. چنین پایه سازی برای زمان آینده به منظور جلوگیری از بروز رخداد گسستی معرفت شناختی در روند تاریخی نظام سیاسی است که ممکن است نظام دانش - معنایی نوینی را جایگزین وضعیت فعلی کند. تشریح و بر ساخت گفتمانی فضای آینده در امتداد وضعیت فعلی در گفتمان سیاست گذاران دولت سیزدهم در قالب تمهیداتی درباره مسائل مهمی از قبیل سیاست خارجی، اقتصاد و معیشت مردم، جامعه و زیرساخت‌های اجتماعی تبیین می گردد. مفهوم سازی آینده که در تمامی این سیاست‌ها و برنامه‌ها وجود دارد، به تعیین چگونگی و چیستی محتوای فضای آینده اشاره می کند.

۲. مردم امروز از ما می خواهند که به وعده خود مبنی بر تحقق دولت عدالت گستر، فسادستیز و تبعیض گریز، دغدغه مند و برنامه محور و اندیشه پیشه عمل کنیم. مردم از دولت برگزیده خود می خواهند مدافع حقوق انسان‌ها در عالم باشد و به ظلم و بی عدالتی و تبعیض در هیچ کجای جهان راضی نشود.

سید ابراهیم رئیسی، ۱۴۰۰/۵/۱۴

تشریح محتوا یا چارچوب مفهومی آینده مطلوب در این بریده از متن (۲) بر مبنای گسترش ارزش‌ها و معیارهای ارزشی - اخلاقی و عقیدتی جهان شمول همچون «عدالت»، «مبارزه با فساد»، «حقوق بشر»، «عدم تبعیض» و «مبارزه با ظلم» نه در یک فضای جغرافیایی یا جغرافیای محدود، بلکه با رویکردی جهانی انجام شده است («...مدافع حقوق انسان‌ها در عالم باشد... و به ظلم و بی عدالتی و تبعیض در هیچ کجای جهان راضی نشود...»). این افق‌های ارزشی - اخلاقی در انطباق با مشخصه «غلبه بر ظلم»، به عنوان یکی از وجوه معرف انقلاب

^۱ continuous

اسلامی و دوران پساگست (دوران پساانقلاب)، قرار می‌گیرد (ر.ک. بریده ۱). این انطباق معرفتی-عقیدتی باعث می‌شود واقعیت معرفت‌شناختی فضای آینده در پیوستگی محتوایی با مشخصه زمان حال یا وضعیت فعلی تعریف شود. از لحاظ شناختی، این نوع پیوستگی وجود هرگونه تناقض محتوایی احتمالی را پاک می‌کند و باعث افزایش پذیرفتاری سخنگو می‌شود. در نتیجه این امر، پیوستگی و انسجام گفتمانی سخنگو می‌تواند فیلترهای حوزه کشف متقلب در نظام شناختی مخاطب را غیرفعال کند و در نظم و نسج فکری آن‌ها رخنه کند. پیگیری و مطالبه محتوایی این چنینی برای شناساندن فضای آینده به عنوان امری تشریح شده است که تنها سیاست و برنامه‌های صرف دولت برای تنظیم و محقق ساختن آینده نیست. بلکه عاملیت خواست و مطالبه تحقق چنین فضایی به هستار «مردم» نسبت داده شده است («...مردم از دولت برگزیده خود می‌خواهند...»؛ «...مردم از ما می‌خواهند...»). در این نمونه، هستار «مردم» به عنوان عامل اصلی خواست آینده‌ای با محتوای معرفت‌شناختی و ایدئولوژیکی خاص نشان داده شده است و در این بین، هستار «ما» که به «دولت برگزیده» ارجاع می‌دهد، در جایگاه ابژه امر خواستن برای شکل‌بخشی به آینده نشان داده شده است. به عبارت دیگر، دولت، یا «ما»، تنها وظیفه دارد مسئولیت واگذار شده از سوی مردم، یعنی همان برقراری آینده، را به مرحله اجرا درآورد. چنین بیانی به صورت تلویحی نشان می‌دهد که دولت در تنظیم سیاست‌ها و آرمان‌های خود تنها صدا و خواست مردم را نمایندگی می‌کند. بنابراین، اساس دولت را در یک وجهه مردم‌سالارانه نشان می‌دهد.

در سطح واژ-دستوری و کاربردشناختی، گفتمان سیاست‌گذارانه دولت سیزدهم برای بیان و تشریح آینده مطلوب از وجه «التزامی» استفاده می‌کند («...مردم امروز از ما می‌خواهند که به وعده خود مبنی بر تحقق دولت عدالت‌گستر، فسادستیز...») تا محتوای آینده مطلوب را به عنوان مطالبه، خواست یا آرزو مطرح کند. در این ساخت، فعل عبارت اصلی «می‌خواهند» دارای وجهیت معرفتی ناواقع است؛ امری که در وضعیت فعلی محقق نشده است و یا امکان تحقق آن وجود ندارد؛ بنابراین، تحقق آن به زمان آینده نامعلوم فراقکن می‌شود و، از این رو، امکان رخداد آن پایین می‌آید. به بیان گویینز^۱ (2007:94) فعل «خواستن» یک معنای وجهی با خود به همراه دارد که بیان می‌کند «وضعیتی که محتوای این فعل‌های وجهی توصیف می‌کنند اغلب در زمان بیان آن‌ها محقق نشده است». دلیلی که می‌تواند کاربست چنین ساخت تمنايي را توجیه کند تشریح وضعیت تحقق آینده مطلوب به عنوان خواست و تمناي هستار «مردم» از یک هستار اجرایی «دولت، ما» است، نه به مثابه یک برنامه و سیاست کاری در رأس امور دولت. چنین بازنمایی تنها نشان‌دهنده دغدغه‌مندی دولت در رابطه با خواست و مطالبات جامعه مدنی است، نه قصد آن برای محقق ساختن برنامه‌ها.

از دیدگاه کاربردشناختی، کاربست ساختار التزامی و فراقکنی عاملیت خواست آینده مطلوب به هستار «مردم» را می‌توان از دو جنبه مهم و بنیادین تفسیر کرد: از یک سو، چنین ساختاری قطبیت ایدئولوژیکی «ما-آن‌ها» را در درون ساختار سیاسی ایجاد می‌کند؛ به این صورت که تشریح وضعیت هستی‌شناختی آینده به صورت امر تمنايي-آرزویی این بینش را تلویحاً پیش‌رو قرار می‌دهد که تجربه تاریخی از تحقق چنین فضای آینده وجود نداشته و هرآنچه بوده تنها مطالبه و خواست اجتماعی آن بوده که مورد انکار دولت‌های ادوار گذشته واقع شده است. بر این اساس، دوگانه ایدئولوژیکی در قالب «ما»ی حامی فضای آینده مطلوب و «دیگری» انگارگر این فضا نمود می‌یابد. از دیگر سو، فراقکنی عاملیت مطالبه آینده مطلوب به هستار مطالبه‌گر، یعنی «مردم» و بازنمایی آن برنامه‌ها به عنوان «وعده» («...مردم از ما می‌خواهند به وعده‌های خود...») دولت را از هرگونه الزام برای به عهده گرفتن مسئولیت اجرایی در رابطه با محقق ساختن فضای آینده معاف می‌کند و صرفاً آن را به عنوان یک خواست اجتماعی مطرح می‌کند.

علاوه بر مطالبات و خواست‌هایی که به مسائل و موضوعات ارزشی-اخلاقی جهان‌شمول مربوط می‌شوند، گفتمان سیاست‌گذارانه دولت سیزدهم مسائل و دغدغه‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه ایران را نیز به محتوای آینده مطلوب اضافه می‌کند.

۳. مردم می‌خواهند آزادی‌های اجتماعی و فرهنگی آن‌ها مجدانه پیگیری شود. مردم می‌خواهند به معنای حقیقی کلمه، انقلاب اسلامی محقق شود و همه ویژگی‌ها و خصائص انقلاب اسلامی در ساختارها، فرایندها و هم‌چنین باورهای دولتمردان مشاهده‌پذیر باشد.

سید ابراهیم رئیسی، ۱۴۰۰/۵/۱۴

محتوای آینده مطلوب در این بخش از متن به ضرورت احقاق حقوق مردم در خصوص آزادی‌های فردی، اجتماعی و مدنی در کنار تجلی ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب در تمام سطوح نظام مدیریتی و حکومتی کشور اشاره دارد («... در ساختارها، فرایندها و همچنین باورهای دولتمردان مشاهده‌پذیر باشد...»). درباره آزادی‌های اجتماعی و فرهنگی، گفتمان دولت سیزدهم به طور مشخص به تشریح و بیان دقیق مصادیق این آزادی‌ها نمی‌پردازد. بلکه، با استفاده از فرایند «اسمی‌سازی»، آزادی‌های اجتماعی و فرهنگی را به صورت یک امر بدیهی و شناخته شده مطرح می‌کند که گویی در همه شئون آن مورد اتفاق تمامی سطوح و طبقات جامعه است. به کار بردن چنین ساختاری مسیر هرگونه بحث و تشکیک در مصادیق، اصول و راهبردهای تحقق آن را مسدود می‌کند و مخاطب را با این امر ازپیش آماده‌شده، اما مبهم، مواجه می‌کند. همچون نمونه پیشین، تحقق آزادی‌های اجتماعی و عمل به موازین و شعائر انقلاب به عنوان خواست و اراده هستار مردم بازنمایی شده است («...مردم می‌خواهند آزادی‌های اجتماعی و فرهنگی آن‌ها...»؛ «...مردم می‌خواهند به معنای واقعی کلمه...»). این نوع تشریح باعث می‌شود حداقل بخشی از محتوای فضای آینده که به مسائل ایدئولوژیک مرتبط است، به مثابه ایدئولوژی کلی ساحت جامعه شناخته شود.

از طرف دیگر، محتوای ایدئولوژیک آینده مطلوب و مطالبات طرح شده از سوی مردم به عنوان اموری تجربه نشده مفهوم‌سازی شده‌اند. این وضعیت را محتوای معنایی فعل «پیگیری شود» مفهوم‌سازی می‌کند. در این بین، کاربست قید حالت «مجدانه» بر ضرورت و اهمیت آن می‌افزاید. به عبارت دیگر، از یک سو، فعل «پیگیری شود» موضوع تشریح شده را امری غایب در زمان حال و مورد مطالبه مردم مفهوم‌سازی می‌کند و از دیگر سو، با استفاده از قید حالت «مجدانه» درجه‌ای از ضرورت و اهمیت را از طرف مردم را به امر تشریح شده اضافه می‌کند.

تشریح عنصر اسمی «مردم» در گفتمان سیاست‌گذارانه دولت سیزدهم تنها به مطالبه تحقق آینده مطلوب در حوزه ارزشی-اخلاقی و عقیدتی محدود نمی‌گردد، بلکه دربرگیرنده خواسته‌های اقتصادی و معیشتی مردم نیز می‌شود.

۴. مردم می‌خواهند با رفع تنگناها، معیشت و سفره آن‌ها را بهبود ببخشیم و نشاط کلی و شور اجتماعی را در جامعه بگسترانیم.

سید ابراهیم رئیسی، ۱۴/۵/۱۴۰۰

در این بخش از متن، محتوای آینده مطلوب در قالب مطالبه‌ها و خواسته‌های مردمی برای بهبود شرایط اقتصادی («...رفع تنگناها، معیشت و سفره آن‌ها را بهبود ببخشیم...») و ارتقا سطوح رفاه اجتماعی («...نشاط ملی و شور اجتماعی...») تظاهر می‌یابد. همچون موضوعات پیشین، دو نمونه فرافکنی در این بریده از متن وجود دارد: از یک سو، محتوای مطالبه شرایط اقتصادی و تقویت و حمایت از رفاه اجتماعی به زمان آینده فرافکن شده است. این کار از طریق فعل اصلی جمله «می‌خواهند» و جمله‌واره متممی در قالب وجه التزامی صورت گرفته است که به صورت تلویحی بیان می‌کند تحقق امر تشریح شده در زمان حال امکان پذیر نیست، یا شرایط تحقق آن میسر نشده است و یا تا به حال چنین مسئله‌ای مطرح نبوده است؛ از این رو، زمان و فضای مناسب برای تحقق آن آینده است (ر.ک. Gavins, 2007). از دیگر سو، با قرار دادن عنصر اسمی «مردم» به عنوان فاعل خواست و مطالبه، محتوای فرافکن شده آینده مطلوب به عنوان مطالبات و خواسته‌های مردم بازنمایی شده است، نه برنامه‌ها و سیاست‌های خاص دولت برای رفع مسائل و مشکلات اقتصادی. به عبارت دیگر، گفتمان سیاست‌گذارانه دولت سیزدهم با قرار دادن «مردم» به عنوان هستار اصلی مطالبه‌گر آینده مطلوب، از سوی او سخن می‌گوید. به کاربردن چنین فن بلاغی که به صورت منسجم و پیوسته در گفتمان سیاست‌گذارانه حاضر است، تلاش دارد دولت سیزدهم را ساختاری مردم‌سالار ترسیم کند.

علی‌رغم اینکه در نمونه‌های (۲-۴) استفاده از ساخت‌هایی نظیر «مردم از ما می‌خواهند»، «مردم از دولت برگزیده خود می‌خواهند»، «مردم می‌خواهند» محتوای آینده مطلوب را بر مبنای خواست و مطالبه مردم تعیین و تنظیم می‌کند، باید توجه داشت که چنین ساختارهای نحوی به دلیل داشتن ماهیت ضدواقعیت و گزینش ساخت التزامی (یا التزامی با نقش امری) برای جایگاه متمم فعلی، این تحلیل و بینش را القا می‌کند که تحقق مطالبات تشریح شده در آینده تنها امری تمنایی و دعایی (یا آرزویی) بوده است که از جانب مردم مطرح شده است و

سخنگو در این گفتمان تنها به توصیف تمنیات و خواسته‌های مردم نسبت به آینده مطلوب پرداخته است. از دیدگاه بلاغی، اتخاذ چنین موضعی در کنار حفظ انسجام و پیوستگی در سطح گفتمان موجب می‌شود که گوینده پذیرفتاری لازم را برای الفای سیاست‌ها و برنامه‌های دولت در راستای مدیریت فکری جامعه در اختیار بگیرد و اقدامات و سیاست‌های لازم برای تعیین آینده را کنترل کند. برخلاف قرارداد هستار اسمی «مردم» به‌عنوان عامل مطالبه‌گر فضای آینده با محوریت موضوعات ارشی-اخلاقی، آنجایی که مسائل سیاسی، چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌المللی، مطرح می‌شوند که نیازمند موضع‌گیری سیاسی و دیپلماتیک است، گفتمان سیاست‌گذارانه رئیس‌جمهور از جایگاه ویژه ریاست جمهوری به تشریح موضع، جهان‌بینی و، مهم‌تر از همه، محتوای آینده مطلوب می‌پردازد.

۵. بحران‌های منطقه‌ای باید از طریق گفتگوهای واقعی «درون منطقه‌ای» و براساس تأمین حقوق ملت‌ها حل و فصل شود... تحریم ملت‌ها علیه ملت ایران باید لغو شوند... دیپلماسی باید ارتباط ملت‌های منطقه را بیشتر و اشتراکات آن‌ها را در حوز[ا] اقتصاد، فرهنگ و علم و ورزش تقویت نماید.

سید ابراهیم رئیسی، ۱۴۰۰/۵/۱۴

در این بخش از گفتمان دولت سیزدهم، اصول صلح‌آمیز برای تنظیم و گسترش روابط دیپلماتیک با کشورهای منطقه («...از طریق گفتگوهای واقعی درون منطقه‌ای...»)، احترام به منافع و حقوق کشورها («...براساس تأمین حقوق ملت‌ها...»)، رفع تحریم‌های تحمیل‌شده به ایران («...تحریم‌های علیه ملت ایران باید لغو شوند...») و ایجاد و تقویت دیپلماسی همه‌جانبه در سطح منطقه («...دیپلماسی باید ارتباط ملت‌های منطقه را بیشتر و...») ترسیم شده است.

بیان و تعیین وضعیت آینده مطلوب در خصوص موضوعات مطرح‌شده نیازمند برخورداری از قدرت و جایگاه سیاسی متنوع و دارای پذیرفتاری حقوقی، سیاسی، ایدئولوژیک و بین‌المللی است. با در نظر گرفتن الزامات جایگاه گواه‌نمایانه برای تعیین و تبیین آینده مطلوب تشریح‌شده، گفتمان سیاست‌گذارانه دیگر از هستار غیر از ریاست جمهوری برای تصدی آن استفاده نمی‌کند. از دیدگاه واژ-دستوری، آینده مطلوب در این گفتمان در جملاتی با وجه دستوری التزامی با کارکرد امری (Palmer, 2001) ایراد شده است. در این ساخت، صورت واژگانی «باید» که نشان‌دهنده الزامی معرفتی است پیگیری و تحقق بخشیدن به اصول و سیاست‌های مطرح‌شده در ساحت سیاست و روابط بین‌الملل را به یک امر ضروری و لازم تبدیل می‌کند.

۵. نتیجه‌گیری

در این پژوهش به مطالعه و بررسی مضامین و محتوای عقیدتی-معرفتی در سخنرانی مراسم تحلیف ریاست جمهوری سید ابراهیم رئیسی، به‌عنوان یک نمونه از گفتمان‌های سیاسی، پرداختیم که برای تشریح و شکل‌دهی به آینده مطلوب مطرح شده است. در این راستا، ابزارهای زبانی، کاربردشناختی و بلاغی را نیز بررسی کردیم که در تشریح و بازنمایی فضای آینده و انتقال معارف ایدئولوژیک آن مشارکت داشتند. افزون بر این موارد، راهکارهای مشروعیت‌بخشی به محتوای آینده مطلوب و سیاست‌های ناظر بر آن‌ها را نیز مطالعه کردیم. در این سخنرانی، زمان حال/وضعیت فعلی بافت سیاسی-اجتماعی-اقتصادی ایران به‌عنوان محصول یک گسست تاریخی، یعنی انقلاب اسلامی ۵۷، بازنمایی شده است که وجوه معرف آن را می‌توان در سه محور اصلی تحول همه‌جانبه سرنوشت و وضعیت مردم ایران، غلبه بر ظلم و کسب استقلال به تخلص بیان کرد. این سه محور در قلب محتوا و مضامین طرح‌شده برای آینده مطلوب قرار می‌گیرند. به دیگر بیان، با توجه به اینکه زمان حال/وضعیت فعلی حاصل یک گسست و تحول سیاسی و معرفت‌شناختی تشریح شده است، آینده در امتداد وضعیت معرفت‌شناختی زمان حال پدید می‌آید. بازنمایی و مفهوم‌سازی این امتداد و پیوستگی مفهومی و معرفت‌شناختی به واسطه تشریح زمان حال/وضعیت فعلی در قالب وجه مستمر به مدد عناصر واژ-دستوری صورت گرفته است. ویژگی عدم انقطاع در استمرار و انعکاس معارف ایدئولوژیک حاصل از گسست و امتداد آن‌ها به فضای آینده موجب می‌شود که قوه ادراکی و شناختی مخاطبان برای پذیرش یا حداقل

ملاحظه برنامه‌ها و طرح‌های آینده محور نظام سیاسی جدید آماده باشد. در این ارتباط، سیاست‌های آینده محور در سخنرانی تحلیف را می‌توان در چهار محور مضمونی مبانی و معیارهای ارزشی-اخلاقی و عقیدتی جهان‌شمول، مسائل و دغدغه‌های اجتماعی-فرهنگی جامعه ایران از جمله آزادی‌های فردی، و تجلی آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی، بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم، و نهایتاً سیاست خارجی تعاملی و صلح‌محور خلاصه کرد. علی‌رغم اینکه سیاست‌های آینده‌محور در سطح محتوایی و عقیدتی-معرفتی در انطباق با سه مشخصه اصلی زمان حال، یعنی تحول همه‌جانبه، غلبه بر ظلم و کسب استقلال قرار می‌گیرند و موجب پدیداری پیوستگی و انسجام فکری و معرفت‌شناختی و ادراکی مخاطبان می‌شود، با این حال، با پیش آمدن بحث محقق ساختن برنامه‌ها، یک گسست دیگر بین وضعیت فعلی و فضای آینده مفهوم‌سازی می‌گردد؛ به این صورت که علیرغم امتداد و پیوستگی محتوایی و عقیدتی-معرفتی زمان حال به زمان آینده، این برنامه‌ها و سیاست‌ها تا زمان حال محقق نشده‌اند و کماکان در قالب مطالبات مدنی باقی مانده‌اند.

در این سخنرانی، مشروعیت‌بخشی به سیاست‌های آینده‌محور به دو شیوه صورت می‌گیرد: اول، بازنمایی هستار «مردم» به‌عنوان مطالبه‌گر تحقق آینده باعث می‌شود فضای آینده به عنوان یک خواست اجتماعی و نه یک برنامه کلان سیاسی برای مدیریت جامعه تلقی شود و خود جامعه اعتبار و پذیرفتاری لازم را به آن اعطا کند. در این حالت، مشروعیت از همان منبعی صادر می‌شود که برنامه‌ها و سیاست‌های آینده‌محور را مطالبه کرده است. اما در حقیقت این نظام سیاسی است که سیاست‌های بلندمدت خود برای مدیریت و کنترل فکری و عملکردی جامعه را از زبان مردم طرح می‌کند. دوم، این سیاست‌ها مشروعیت خود را از گسست و تقابل بی‌عملی‌تابه‌حال و دغدغه‌مندی برای آینده در راستای محقق ساختن سیاست‌ها کسب می‌کند. به بیان دیگر، این گفتمان با مفهوم‌سازی بی‌عملی‌تابه‌حال، آینده را در حقیقت فضایی مفهوم‌سازی می‌کند که علاوه بر امتداد و پیوستگی محتوایی و عقیدتی-معرفتی، وضعیتی جدید را با دغدغه‌مندی برای برنامه‌های به‌اصطلاح مطالبه‌شده از سوی مردم پدید خواهد آورد. این نوع مفهوم‌سازی، در اصل، تقابلی ایدئولوژیک بین «ما»ی دغدغه‌مند برای آینده و «آن‌ها»ی بی‌عمل و ساکن پیش‌رو می‌گذارد. در این تقابل، گروه «ما» به‌عنوان گروهی شناخته می‌شود که خواست و مطالبات مدنی مبنی بر تحقق سیاست‌های آینده‌محور را مطرح می‌کند. برخلاف این گروه، «آن‌ها» با دولت‌ها و ساختارهای سیاسی پیشین شناخته می‌شود که مطالبات جامعه را پاسخ نداده‌اند. این تقابل ایدئولوژیک علاوه بر آنکه دولت جدید را به‌مثابه یک هستار مورد پذیرش و مشروع برای پیگیری مطالبات اجتماعی می‌شناساند، بلکه از منظری انتقادی نیز عملکرد ساختارهای سیاسی پیشین را به زیر سؤال می‌برد. با این توضیحات، می‌توان ادعا کرد که در این سخنرانی پیوستگی و امتداد فکری و عقیدتی-معرفتی، بازنمایی منبع مشروعیت‌بخش (جامعه مدنی) به‌عنوان مطالبه‌گر تحقق فضای آینده و عبور از بی‌عملی به دغدغه‌مندی نسبت به مطالبات مردم، برنامه‌ها و سیاست‌های آینده را مشروعیت‌بخشی می‌کند.

References

- Aikhenvald, A. Y. (2004). *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Allami, H., and Barzegar, N. (2020). Representation of Ordinary People in Political Discourse: An Aggregate Critical Discourse Analysis. *International Journal of Society, Culture & Language* 8(2), 90-104.
- Basarati, A. (2022). Preempting the Past: How the Future Space Unfolds in Political Discourse of Iran. *Discourse & Society* 33(2), 129-153.
- Basarati, A., Rezaei, H., and Amouzadeh, M. (in press). The pragmatics of alternative futures in political discourses: Legitimising the politics of preemption in trump's discourse on Iran. *Pragmatics*, Available Online: 23 March, 2023.
- Bell, W. (2009). *Foundations of Future Studies: History, Purposes, and Knowledge* (Vol. 1). New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Bernier, P. (1992). *Ministry in the Church: A Historical and Pastoral Approach*. Mystic, CT: Twenty-Third.
- Biria, R., and Mohammadi, A. (2012). The socio pragmatic functions of inaugural speech: A critical discourse analysis approach. *Journal of Pragmatics* 44, 10, 1290-1302.
- Campbell, K. K., and Jamieson, K. H. (1985). Inaugurating the presidency. *Presidential Studies Quarterly* 15(1), 394-411.
- Cap, P. (2017). *The Language of Fear: Communicating Threat in Public Discourse*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cap, P. (2020). Alternative futures in political discourse. *Discourse & Society* 32(3), 328-345.
- Cheng, M. (2006). Constructing a new political spectacle: Tactics of chen shui-bian's 2000 and 2004 inaugural speeches. *Discourse & Society* 17(5), 583-608.
- Cosmides, L. (1989). The logic of social exchange: has natural selection shaped how humans reason? studies with the

- wason selection task. *Cognition* 31(3), 187-276.
- de Goede, M., and Randalls, S. (2009). Precaution, preemption: Arts and technologies of the actionable future. *Environment and Planning D: Society and Space* 27(5), 859-878.
- Dunmire, P. L. (2005). Preempting the future: Rhetoric and ideology of the future in political discourse. *Discourse and Society* 16(4), 481-513.
- Dunmire, P. L. (2007). Emerging Threats and Coming Dangers. In A. Hodges & C. Nilep (Eds.), *Discourse, War and Terrorism* (pp. 19-43). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Dunmire, P. L. (2010). Knowing and controlling the future: A review of futurology. *Prose Studies* 32(3), 240-263.
- Dunmire, P. L. (2011). *Projecting the Future through Political Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Dunmire, P. L. (2014). American Ways of Organizing the World: Designing the Global Future through US National Security Policy. In C. Hart & P. Cap (Eds.), *Contemporary critical discourse studies* (pp. 321-345). London and New York: Bloomsbury.
- Dunmire P. L. (2015). Beyond space and time: temporal and geographical configurations in US national security discourse. *Critical Discourse Studies* 12(3), 297-312.
- Edelman, M. (1964). *The Symbolic Uses of Politics*. Urbana: University of Illinois Press.
- Edelman, M. (1971). *Politics as Symbolic Action: Mass Arousal and Quiescence*. Chicago: Markham.
- Edelman, M. (1988). *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: University of Chicago Press.
- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Forrest, J. B (1992). A promising start: The inauguration and consolidation of democracy in namibia. *World Policy Journal* 9(4), 739-753.
- Gavins, J. (2007). *Text World Theory: An Introduction*. Edinburgh, Scotland: Edinburgh University Press.
- Graber, Doris (1981). Political Language. In D. Nimmo and K. Sanders (Eds.), *Handbook of Political Communication* (pp. 195-224). Beverly Hills, CA: Sage.
- Graham, P. (2001). Space: Irrealis objects in technology policy and their role in a new political economy. *Discourse & Society* 12(6), 761-788.
- Graham, P. (2002). Predication and propagation: A method for analyzing evaluative meanings in technology policy. *Text & Talk* 22(2), 227-268.
- Hart, R. P., and Sparrow, B. H. (2001). *Politics, Discourse, and American Society*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.
- Helal, F. (2021). The People Want...: the Populist Specter in the Tunisian President's Inaugural Speech. *Critical Discourse Studies*, Published online: 08 Feb 2021, 1-19.
- Hodge, B., and Kress, G. (1988). *Social Semiotics*. Ithaca: Cornell.
- Hursh, D. W., and Henderson, J. A. (2011). Contesting global neoliberalism and creating alternative futures. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 32(2), 171-185.
- Jowett, G. S., and O'Donnell, V. (1992). *Propaganda and Persuasion*. Newbury Park, CA: Sage.
- Kudaibergenova, D. T. (2019). *Compartmentalized Ideology: Presidential Addresses and Legitimation in Kazakhstan*. In I. Rico & A. Frigerio (Eds.), *Theorizing Central Asian Politics* (pp. 145-166). New York: Palgrave Macmillan.
- Lee, S. C., and Campbell, K. K. (2009). Korean president roh tae-woo's 1988 inaugural address: Campaigning for investiture. *Quarterly Journal of Speech* 80(1), 37-52.
- Mann, W., and Thompson, S. (1988). Rhetorical structure theory: A theory of text organization. *Text* 8, 243-281.
- Mckinnon, K. (2010). Diverse Presents, Alternative Futures. In D. Fuller, A. E. G. Jonas, & R. Lee (Eds.), *Alternative Spaces of Economy, Society, and Politics: Interrogating Alterity* (pp. 299-310). London: Ashgate Publishing Ltd.
- Mirzaei, A., Hashemian, M., and Safari, F. (2016). Exploring rhetorical-discursive moves in hassan rouhani's inaugural speech: A eulogy for moderation. *International Journal of Society, Culture & Language* 4(2), 39-54.
- Muntigl, P. (2000). *Dilemmas of Individualism and Social Necessity*. In P. Muntigl, G. Weiss, R. Wodak (Eds.), *European Union Discourses on Unemployment: An Interdisciplinary Approach to Employment Policy-making and Organizational Change* (pp. 145-184). London: John Benjamins.
- Muntigl, P. (2002). Politicization and Depoliticization: Employment Policy. In P. Chilton & C. Shchaffner (Eds.), *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse* (pp. 45-80). London: John Benjamins.
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Sevincer, A. T., Wagner, G., Kalvelage, J., and Oettingen, G (2014). Positive thinking about the future in newspaper reports and presidential addresses predicts economic downturn. *Psychological Science* 25(4), 1010-1017.
- Sperber, D. (2000). Metarepresentations in an Evolutionary Perspective. In D. Sperber (Ed.), *Metarepresentation: A Multidisciplinary Perspective* (pp. 117-138). New York: Oxford University Press.